

szó sem igaz abból, amit vádlóim mondanak, hogy erőszakkal hurcoltam az utcáról a házamba, vagy hogy házi tűzhelyemhez menekült volna! Hogy is lehetne így, hiszen ott, a hálósobában stíjította földre első ütése, ott kötöttem hátra a kezét! És a szobában anyai ember volt, hogy nem menekülhetett előlük, de még kardja sem volt, sem botja, vagy más fegyvere, amivel a belépők ellen védekezhettek volna! (28) Ti azonban, férfiak, hitem szerint jól tudjátok, hogy akik gaztette tettemedtek, nem fogadják el azt, hogy ellenfeleik igazat mondanak, hanem hazugsággal és más efféle mesterkedésekkel akarják felszítani a hallgatóság haragját az ártatlanokkal szemben.

Először is tehát olvasd fel nekem a törvényt!

[TÖRVÉNY]⁶

(29) Nem tagadta ő a bűnét, férfiak, hanem nyíltan megvallotta, és csak azért könyörgött térdre borulva előttem, hogy ne kelljen engem halnia. Még jóvátételt is hajlandó lett volna fizetni, csakhogy engem nem érdekelt a pénze, fontosabb volt nekem, hogy a város törvénye érvényesüljön, ezért úgy tettem igazságot, ahogy ti tartottátok a legigazságosabbnak, amikor megállapítottátok, mit érdemelnek azok, akik ilyesmivel foglalkoznak. És most, kérlek, lépjeteek föl nekem, hogy ezt tanúsítsátok!

⁶ Lysias beszédeiből valamennyi dokumentum (törvény, tanúvallomás, szerződés stb.) szövege kiesett, mert a hagyományozás egy bizonyos szakaszában az olvasókat csak a szónok saját szavai érdekelték. Más szónokok műveiben jelen vannak ugyan ilyen, ún. mesterségesen kívüli vagy nem művészi bizonyítékok, de hitelességük vitatott. Jelen esetben Carey (1989: 76–77) szerint a házasságrólre vonatkozó törvény egy részlete hangozhatott el, amelynek egy másik szakaszát Démosthenész szó szerint idézi az 59.87-ben, illetve körülírva az 59.66-ban: „Ha pedig a férj rajtakapta a házasságtörőt, akkor ezentúl nem szabad feleségével együtt élnie; ha azonban együtt él vele, veszítse el polgárjogát; az asszony pedig, akivel a házasságtörőt rajtakapta, nem léphet be a démos szentélyeibe; ha azonban mégis belép, büntetlenül szenvedje el, amit elcsenved, kivéve a halált.”

A törvény valószínűleg a férj által választható megtorlási módokat is felsorolta. Ezek közül azonban Euphiletos csupán azt olvashatta föl, amelyik a nő urat (*kyrios*) a házasságtörő megölésére jogosította föl. Careyyel szemben Cohen (1991: 110–122) amellett érvel, hogy a beszélő a gonosztevők elleni törvényből idézett. Legfőbb érve az, hogy a tettenérés és a beismerő vallomás játszik az értelmezésben főszerepet.

[TANÚVALLOMÁSOK]

(30) Olvasd föl nekem ezt a törvényt is, amelyik az Arciospagos oszlopáról való!

[TÖRVÉNY]⁷

Halljátok, férfiak, hogy maga az Arciospagos bírósága, mely ősi időktől fogva gyilkossági ügyek megítélésében illetékes (és ezt a jogát a mi korunkban is visszakapta⁸), feketén-fehéren kimondja, hogy nem lehet elítélni azt, aki házasságtörőt feleségével rajtakapva így bosszul meg. (31) És a törvényhozó olyannyira jogosnak találta ezt a törvényes felesek esetében, hogy ugyanezt a büntetést hagyta jóvá a náluk alacsonyabb rangú ágyasok esetében is. Márpedig az világos, hogy ha a feleségek esetében rendelkezésre áll ennél súlyosabb büntetés, azt róttá volna ki, minthogy azonban ennél szigorúbbat nem lehet kitalálni, ugyanazt szabta ki az ágyasokkal kapcsolatban is.

De olvasd föl, kérlek, a következő törvényt is!

[TÖRVÉNY]⁹

(32) Halljátok a törvény rendelkezését, férfiak: aki szabad férfit vagy gyermeket megerőszakol, az kétszeres kártérítést¹⁰ fizessen, aki pedig nőt (olyan nőt, akinek esetében <a házasságtörőt> meg lehet ölni), az ugyanolyan jóvátételre kötelezhető – ennyivel enyhébb büntetéssel büntetendőnek ítélte a nemi erőszak elkövetőjét, mint a

⁷ Démosthenész a következőképpen közli az általa Drakónnak tulajdonított, s feltehetően itt is idézett törvényt a jogos emberölésről: „Ha valaki feleségével vagy anyjával, vagy nővérével, vagy lányával, vagy szabad gyermek nemzésére tartott ágyásával rajtakapva megöl valakit, emiatt ne lehessen beperelni” (23.55).

⁸ A harmincak egyik első lépése az volt, hogy „Ephialtésnak meg Archesztratosznak az Arcopagiákra vonatkozó törvényeit eltávolították az Arciospagosról”, AP 35.2. A kiegyezés után külön pontban rendelkezve állította vissza az elvetjt jogot: „a gyilkossági ügyekben való ítékezés az ősi módon történjék”, AP 39.5. A beszédnek ezek szerint 403 után kellett keletkeznie. Ha azonban a mondatot így értelmezzük (és ezt az értelmezést megengedi a szöveg): „és ez a joga a mai napig fennáll”, már nem következhetünk kiülső időpontra.

⁹ „de ha valaki szabad nőt elrabol és megerőszakol, az száz drachma bírságot fizessen” (Plutarchos: *Solón* 23); vö. 10.19.

¹⁰ Valószínűleg a rabszolga megerőszakolása miatt fizetendő kártérítés kétszeresét. Lásd Carey (1989: 79).